

[Fadöntés, borvíz és könyveladás]

A székelység mint márka kiépítése az irodalomban

VALLASEK JÚLIA RÉKA

PhD, egyetemi docens, Újságírás és digitális média tanszék, BBTE / PhD, assist. prof., JDMI, BBU

E-mail: vallasek@fspac.ro

Abstract (*Wood-cutting, mineral water, and book selling. Sekler identity as branding element in literature*)

What is the difference between Sekler literature and Transylvanian, in case both are written in Hungarian and how do these concepts manifest themselves within the literary canons of a given historical period? Can elements of Sekler identity be identified and used in the branding process of literature publishing? My research is focused on the different stylistic, narrative elements of prose following one century of literary branding strategies based on the construction of Sekler identity in Hungarian language literature in Transylvania.

Keywords branding; Transylvania; Sekler identity; literature

Rezumat (*Defrișări, ape minerale și vânzare de carte. Identitatea secuiască ca element de branding în literatura transilvană*)

Cum diferențiem literatura secuilor și literatura de limbă maghiară din Transilvania? Cum se reflectă aceste concepte în canoanele literare ale secolului 20? Putem identifica elemente specifice ale identității secuiești în scopul utilizării lor în cadrul unui proces de branding literar? Studiul prezintă diferite caracteristici stilistice și narative ale unor opere literare consacrate care pot fi identificate ca și elemente ale brandingului "literaturii secuiești".

Cuvinte cheie branding, Transilvania, identitate, literatură

Jelen kutatás az MTA „Lendület” Trianon 100 kutatócsoportjának és az MTA TK Kisebbségkutató intézetének támogatásával készült.

Ahhoz, hogy a székelység mint attribútum szerepet kaphasson az irodalmi márkaépítésben, (aminthogy erre az elmúlt száz évben többször is történt próbálkozás), először is meg kellene határoznunk azt, hogy van-e önmagában véve „székely irodalom”, illetve mi jellemzi azt, amint ezen a néven próbálunk olvasni, értelmezni, illetve értékesíteni. Milyen specifikus jegyekkel rendelkezik, eltér-e,

és ha igen, miben attól, amit erdélyi magyar irodalomnak nevezünk, összmagyar irodalmon keretein belül gondolkodva pedig miben tér el lokalitása más etnográfiailag körülírható régiók, például a kalotaszegi vagy dunántúli régió ugyancsak magyar nyelven íródó irodalmától?

Tanulmányomban tehát arra a kérdésre keresek választ, hogy kimutatható-e irodalmi formában megnyilvánuló székely identitás, illetve hol, milyen szinteken nyilvánul meg mindez. Kiemelten figyelek ugyanakkor azokra az értelmezési keretekre, amelyek egy-egy adott korszakban az irodalmi termékek márkázásában szerepet kaptak.

A székely irodalom vs. erdélyi irodalom fogalmak elkülönítésében ott találkozunk az első problémával, hogy nehéz meghatározni, földrajzi értelemben mit is fed az „erdélyi” jelző. A legtöbb esetben az Erdélynek, illetve Partiumnak nevezett területet értjük rajta, amelyet a trianoni döntést követően csatoltak Romániához. Ezt irodalmi értelemben hajlamosak vagyunk egységesnek felfogni, holott messze nem az, megvannak a nemcsak korszakokként, de azon belül tájegységenként is eltérő jellegzetességei. Ráadásul a történelem eseményei többször is átrajzolták e virtuálisan egységesnek tűnő Erdély-térképet, hol (Magyarországhoz tartozó) Észak- és (Romániához tartozó) Dél-Erdélyre tagolva azt (az 1940-es II. bécsi döntés kapcsán), hol (Maros) Magyar Autonóm Tartományt (MAT 1952) kerítették felsőbb pártutasításra és szovjet mintára a régió közepére. Hasonlóan képlékeny az is, hogy konkrétan mit tekintünk Székelyföldnek, Gyergyóból vagy Háromszékről nézve mennyire tekinthető „székely” városnak Marosvásárhely, vagy az általam vizsgált időszakban (20., 21. század) beilleszthető-e a vizsgálat körébe ugyanolyan problémátlanul Aranyosszék, mint Orbán Balázs koncepciójába? Mivel jelen kutatás célja nem a teoretikus jellegű fogalomtisztázás, az „Erdély”, „Székelyföld” kifejezéseket általános értelemben használom, ahogy arra sem térek ki, hogy más etnikumok megnevezéséhez hasonlóan a „székelység” elnevezés sem egy homogén népcsoportot fed, hanem regionális-felekezeti, szociális és nemi szempontok szerint tagolódó, meglehetősen heterogén csoportot, s így a székely identitás irodalmi megjelenítése is ezen szempontok mentén eltérő módon artikulálódik.

Kiindulópontként leszögezhetjük, hogy az erdélyi irodalmon belül a székelység legerősebben a témaválasztás szintjén jelentkezik, olyan témák iránti preferencia formájában, amelyek valamiképpen a Székelyföldhöz kötődnek, amit most munkahipotézisként fogjunk fel egységes, egyértelműen körülhatárolható földrajzi területnek. Irodalmi szövegekről lévén szó, elkerülhetetlen a székelység mint téma stiláris megjelenítésének vizsgálata. Ismét felmerül tehát a kérdés, létezik-e olyan, speciális stílusjegyeket hordozó irodalmi stílus, amelyet egyértelműen székelyként azonosíthatunk?

A stiláris-poétikai jegyeken túlmenően beszélhetünk a székely identitás megjelenéséről a szerzői, illetve a befogadói intenció síkján is, és a kettő nem is feltétlenül függ össze, hiszen még az explicit módon deklarált szerzői szándék vagy az adott szöveg forgalmazásának során konkrétan megjelenített székelységet jelző markerek mellett is végső soron az olvasón áll, hogy az adott szöveget, jelenetet, konfliktust, tájleírást stb. székelyként értelmezi-e vagy sem. Itt tevődik fel

az a kérdés, hogy „székelyül író” vagy „székelyül olvasó” irodalomról beszélünk, amikor „székely irodalmat” mondunk, és a befogadás felől vizsgálva válik kérdéssé az is, hogy milyen határok között lehet „székely termékként”, „brandként” pozicionálni ezt az irodalmat. Hasonlóan ahhoz, ahogy az erdélyiként történő olvasás is intencionált, ám éppen ezen intenció és az értelmezői gyakorlat által kultúrába épülő, s így a maga rendjén újabb olvasatokat generáló folyamat, a székely irodalom is lehet olvasatopció. „Az 'erdélyiség' (vö. 'angolság', 'amerikaiság' stb.) nem az írásban van, hanem az olvasásban. Ha egy adott életművet értéként fogad el egy olvasói-értelmezői közösség, akkor az beépül az illető kultúrába.”¹

Az alkotás, illetve a befogadás oldala felől nézve alapvetően erdélyi magyar irodalomról beszélünk, amelynek egy sajátos, regionális szeletét nyújtja a székelységet tematizáló irodalom, ugyanakkor nem elhibázott az sem, ha kifejezetten „székely irodalomról” gondolkodunk. Mint látni fogjuk, ez a regionális-lokális olvasat elsősorban marketing szempontból válik fontossá, először a harmincas években, majd az ezredfordulót követően.

Amennyiben a „mi tartozik a székely irodalomba?” kérdést szigorúan a földrajzi területhez kapcsolódóan próbáljuk megválaszolni, azzal a furcsa helyzettel találkozunk, hogy például Caius Dobrescu *Moarte în ținutul secuilor* (2017) című, Székelyföldön játszódó regénye problémamentesen illeszkedik a „székely irodalom” kategóriába, holott nem magyar, hanem román nyelven íródott, és a román irodalom része. Ugyancsak értelmezhető a székely identitás megjelenítésének az amerikai Julian Rubinstein nagy sikerű, *A viszkis rabló balladája* (Ballad of the Whiskey Robber) című gengszterromantikára épülő doku-regénye, amelyben fontos szerepet tölt be a címadó-főszereplő Ambrus Attila székely származása. Rubinstein az angol-amerikai olvasóközönség számára kézenfekvő módon a skótokkal állítja párhuzamba a székelyeket, és a hun–székely rokonság elmélete alapján rájátszik az ötödik századi történelmi figura (Attila, hun király) és a huszadik századi bankrabló névazonosságára. Az életrajzi regény hőséne háttérét többek közt a székelység mint etnikai csoport általános bemutatásával teremti meg. A közösség történelmi múltjának felvázolása hivatott indokolni annak jellemző tulajdonságait:

„...vegyük azt, hogy a székelyek a legmagyarabb magyarok, tehát magyarok a négyzetben. Az egész egy ötödik századi kemény legénnyel kezdődött, aki Attila néven híresült el. (...) Attila korántsem dicsőséges halált halt, ám rettenthetetlen harcos imázsa fennmaradt. A székelyek megörökölték harciasságát, ezért mindig fontos szerepet osztottak rájuk a magyar királyok. Ők voltak a birodalom védőbástyái. Hétszáz év háborúskodás után szolgálataikért cserébe – ugyan bátrak voltak, de nem mindig sikeresek – fontos előjogokat kaptak. Ezek közé tartozott az adómentesség és a korai, borzalmas halál. A 13. századi tatár és a 16. századi törökjárás eredményeként a székelyek majdnem kihaltak, pedig ekkoriban már népként emlegették őket. 1764-ben pedig a Habsburgok rendeztek nagyszabású tisztogatást Erdélyben, és egy éjszakai hadművelet során több ezer székelyt lemészároltak. (...) Népzenéjük és fafaragásuk világhírűek lettek. (...) Miután 1920-ban Erdélyt Romániához csatolták, a visszahonosítás ügye újra lánggra gyújtotta a

székely büszkeséget. Megírták a Székely Himnuszt, Erdély keleti részét – beleértve Csíkszeredát – elnevezték Székelyföldnek.”²

Függetlenül attól, hogy a székelység történetének rövid összefoglalása helyenként meglehetősen pontatlan, a „katonanemzet”, „katonamúlt” elemeinek karikírozó listába szedése mégis ráirányítja a figyelmet arra, hogy melyek a székelységgel kapcsolatos legerősebb, külső szemlélő számára is azonnal érzékelhető sztereotípiák.

A továbbiakban, noha a székely identitás irodalombeli megnyilvánulása nem szükségszerűen kötődik a magyar nyelvhez, kizárólag magyar irodalmi alkotásokat vizsgálunk, ezen belül pedig csak prózát. Természetesen a Székelyföld-tematika versben is jelen van, de az identitáselemek (a narráció, konfliktus, szereplő jellemzésére használt tájnyelvi elemek) egyértelműbben azonosíthatóak a prózában, azon belül különösen az itt vizsgálatra kerülő fikciós műfajokban, mint a sokszor elvontabb, általánosabb, metaforikus nyelvi-képi elemekkel dolgozó költészetben. A transzilvanizmus hőskorába visszatekintve a „helikoni triász” székelyudvarhelyi tagjának, Tompa Lászlónak például híres, *Lófűrösztés* című versében mindössze kétszer szerepel a „székely” szó, („két székely lovas jó két pár lóval a vízre”, „két szijas székely, bajviselt, bús, konokarcú”), és egyszer a helyi férfi viselet jellegzetes darabját megnevező „harisnya” tájszó. Ha ezeket a lokális markerként funkcionáló szavakat kicseréljük, a vers lírai világa aligha változik, továbbra is a nehéz körülmények közt való helytállás apoteózisának plasztikus, filmszerű megjelenítése marad.

Az epika területén nyilvánulhatnak meg tehát a legmarkánsabban a székely identitás különféle elemei, ahol helyszín, cselekmény, konfliktus, nyelvi-stiláris elemek sokkal erőteljesebben tudják megjeleníteni ezeket, mint a lírában vagy a drámában. (Kivételt képeznének Tamási Áron színpadi művei.)

Ha a székelység irodalmi megjelenítésének huszadik századi szimbolikus origóját keressük, akkor Kós Károly menyasszonyának, Balázs Idának készített jegyajándékához, a *Székely balladák*hoz kellene visszamenni. Az ajándékozás pillanatában, 1907-ben még szó sincs arról, hogy a „székelység” irodalmi márka lenne. A Kós által tervezett, illusztrált, a betűk formájában régi fejfák feliratait idéző kötet voltaképpen néhány Kriza János által gyűjtött balladát tartalmaz a *Vadrózsákból*. A *Székely balladák*nak utóbb több kiadása is született (1973, 1974, 1988), az eredetileg személyes, magáncélra készült kötet kereskedelmi sikere nemcsak a székely népi értékekre érzékeny olvasóréteg jelenlétét mutatja a hetvenes-nyolcvanas években, hanem azt is, hogy itt egy organikus, lentről induló folyamattal van dolgunk, a „székelység” mint téma a népköltészet, az ősi múlt felől lép be a modern irodalomba.

A továbbiakban három nagy korszakra osztva tárgyalom a székelyidentitás-kérdések irodalomban való megjelenését, illetve irodalmi márkázásának lehetőségeit a huszadik századtól kezdődően.

Deák Anita felvétele

1. Székely írók – erdélyi irodalom

Az 1918–1945 közé eső időszak az intézményesülés és brandteremtés korszaka, az összmagyar irodalomtól nyelvében, kulturális kötődésében nem, intézményrendszerében és részben témapreferenciáiban elkülönülő erdélyi irodalom és azon belül a székely irodalom mint márka megjelenésének korszaka.

Természetesen 1919 előttről, akár a 19. századi irodalomból is lehetne példákat hozni a székely identitás irodalmi megjelenítésére, gondoljunk például Jókai Mór *Bálványosvár* című kisregényére vagy *Az istenhegyi székely lány* című elbeszélésére, ahol a székelység a magyarságon belül elkülönülő, sajátos jegyekkel rendelkező, saját szokások, jogrend stb. alapján élő, ősi értékeket hordozó közösségként, romantikus fényben jelenik meg. Az egyértelmű korszakhatárt azonban az első világháború jelöli, a húszas, harmincas évek felől olvasva az „erdélyi” (ahogy esetenként a „székely”) szó jelentése is megváltozik, visszamenőleg átértelmezve az előzményeket.

„Ha a háború előtt azt mondták valakire: 'erdélyi' ez jelenthetett némi néprajzi különöséget, egy csöpp iróniát, holmi nyugtalanságot az illető szellemi berendezése tekintetében. A főhatalomváltással azonban a szóhoz egészen más jelentések társultak”³ – írja Szemlér Ferenc 1937-ben.

A korszak irodalmi-kulturális erővonalait a *Súly alatt a pálmában* felrajzoló Ligeti Ernő kissé a kívülálló szempontjából, de a kortárs terepismeretével felfegyverkezve felsorolja, hogy az indulás pillanatában hogyan jelentkezik három irodalmi csoportosulás: a transzilvanisták, akik a magyarság és a környező népek viszonyára összpontosítanak, a tradicionalisták, akik munkájukban az erdélyi magyarság és az összmagyarság kapcsolatára fókuszálnak és a székely írók, akik elsősorban saját közösségük irodalmi megjelenítésére tesznek kísérletet. Ligeti ekkor a felsorolt szerzők életkorából kiindulva szinte ifjúsági irodalomként jeleníti meg a székely írók törekvéseit, némi, a mindenkori borzas ifjúságnak kijáró elnéző szeretettel és kritikával tárgyalja munkáikat.

„Ha (...) a transzilvánisták az erdélyi magyarság és a környező népek, a tradicionalisták pedig: az erdélyi magyarság s a kulturális összes magyarság viszonyait keresik elsősorban, úgy a székely írókról azt mondhatjuk, hogy expansív helyett intenzívek, szélesség helyett mélységkeresők, egyensúlyi pontjuk kizárólag önmagukban látók. És ha megelőzően e két irány lobogójaként Ady Endre és Herczeg Ferenc neveit sorakoztatjuk fel, úgy a székely csoport élére, hozzáértve a székely főiskolás ifjúság eszmei magatartását is, Szabó Dezsőt állíthatjuk oda.”⁴

Ez utóbbi csoportba elsősorban Tamási Áron, Nyirő József, Kacsó Sándor és Szentimrei Jenő tartoznak. Ugyanakkor Ligeti meglehetősen szkeptikusan viszonyul a székely írók műveinek esztétikájához, népiességüket értékállónak tartja, de hiányolja műveikből az intellektuális mélységet, lélektani érzékenységet, a tágabb kontextust. (Vagyis voltaképpen egy nyugatos, modern irodalom értékrendjét kéri számon rajtuk.) Ugyanakkor érzékelni látszik egyfajta performativitásra, közéleti radikalizációra, aktivitásra való érzékenységet is bennük, ha konkrét regényeikben nem is, kiáltványaikban, publicisztikájukban feltétlenül.

„A székely író sem akkor, sem most nem becsüli túlságosan az intellektualitást, a túlműveltséget, sőt egyes esetekben határozottan ellene is fordul. Bizonyos eszmei, forradalmi irányzatok felé – nemzetegyeniségi fenntartásokkal – rokonszenvet érez és mutat, jórészt azért is, mert ezek az irányok harci lendületüket féltve az okoskodástól és cselekvésbénító megfontolásoktól hasonlóképpen anti-intellektualisták. A vallani és vállalni jelszót a tragikus életérzés spontaneitásából kifolyólag már-már nem is irodalmi megnyilatkozásnak tekinti, de fizikai értelemben vett tettnek.”⁵

Ha brandingről beszélünk, azt mondhatjuk, az erdélyi irodalom és azon belül a székely irodalom mint márka fogalmát egy fiatal baráti társaság tagjai teremtették meg a húszas évek elején. A *Tizenegyek antológiáját* Kolozsváron tanuló fiatalok írják, szerkesztik és adják ki 1923-ban. „Valamennyien erdélyiek és szinte mind székelyek”⁶ – írja Reményik Sándor az antológiát üdvözlő-értékelő cikkében, amelyben ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, milyen veszélyekkel jár a partikularitásra való fókuszálás. A Tizenegyek legfontosabb, íróként valóban jelentős életművet megteremtő szerzője Tamási Áron, mellette leginkább Kacsó Sándor meg Kemény János nevét jegyzi az irodalomtörténet. Ám aki a Tizenegyek programját s ezzel együtt a kialakulófélben levő erdélyi magyar irodalom irányvonalát is kijelöli, az Balázs Ferenc, a későbbi író, unitárius lelkész és szövetkezetépítő. *Erdélyi magyar irodalom*, illetve *Székely mitológia* című programírásaiban azt körvonalazza, milyennek kell lennie az ezután megírandó erdélyi magyar irodalomnak. E preskriptív normában olyan fogalmak kapnak centrális szerepet, mint a „lélek”, „táj”, „nép” és az „ősfoglalkozások”. Egyáltalán nem kap szerepet nála a Tamásinál (különösen korai korszakában) fontos szerepet betöltő hit/vallás, illetve a mind Tamási, mind Nyirő munkásságának meghatározó stilisztikai alaptónusát megadó tájnyelv.

A Tizenegyek közt egyébként születésük helyét tekintve csupán ketten vannak nem székelyek, a Pittsburgh-ben született, később a helikoni találkozó házigazdájaként is a két világháború közti irodalmi élet meghatározó személyiségévé vált Kemény János, és maga programíró, a Kolozsváron született Balázs Ferenc. (Az ő életében, személyes mitológiájában az antológia összeállításának idején még családjának székelyföldi származása rendkívül fontos szerepet játszik, pályájának korai szakaszában a Székelyföldön szeretné megvalósítani szociális, gazdasági reformterveit, s csupán a harmincas évek során fordul figyelme csaknem kizárólag az aranyosszéki, etnikailag vegyes lakosságú Mészkon végzett falufejlesztési, nép-főiskolai és szövetkezeti programok felé.)

Ami valóban működni fog a Balázs Ferenc által körvonalazott programból, az a „táj” kategóriába illeszthető lokális markerek, tehát minden, ami az absztrakt helyszíneként értelmezett Székelyföld vizuális megjelenítéséhez köthető. Ehhez mérhetően fontos szerepet tölt be a következő két évtized során valóban megírt munkákban az általa mellőzött tájnyelv, illetve a vallás. Az alábbiakban jelzés-szerűen néhány művet emelnék ki, amelyek valóban sikeres, székely identitást hangsúlyosan megjelenítő szövegek. (Persze fontos kiemelni azt is, hogy ezeknek a műveknek nem ez az egyetlen lehetséges olvasata.)

Tamási Áron *Szűzmáriás királyfi* című munkájában például a népi szürrealizmussal keveredő vallásos hit hoz létre autentikus értéket, ugyanakkor székelyként értelmezhető szöveget. Ugyanez kap szövegépítő, prózapoétikai szerepet az *Ábel-trilógiában*, különösen annak első részében (*Ábel a rengetegben*) és Tamási korai novelláiban, ahol a székely falu megjelenítésének módozataival, a székely nyelvjárás irodalmi formában való hasznosíthatóságának lehetőségeivel kísérletezik.

Nyirő József munkásságából a szót mindig ügyesen csavaró, urak eszén túljáró, saját útját járó parasztfigura, Uz Bence alakja válik szinte egy csapásra ropant sikeressé. Uz Bence olyan „góbé-prototípus”, amelyhez későbbiekben más szerzők is visszanyúlnak, többek közt Wass Albert a *Tizenhárom almafa* Tánczos Csuda Mózsi alakjában. De ugyancsak Uz Bence-reminiszcenciák érzékelhetőek az 1980-as években a *Sáska sógor* anekdotái vagy az ezredfordulót követően Muszka Sándor *Sanyi bá* (2013) figurájának vagy Fekete Vince *Udvertér* (2008) című kötetében közölt tárcák szereplőinek megjelenítésében is.

A fentebbiekben említett művek mellett a két világháború közti korszakban Kacsó Sándor vagy Böződi György munkáiban, ha nem is ilyen egyértelmű, könnyen azonosítható formában, de fontos szerepet játszik a székelység, a székely identitás megjelenítése. Míg Balázs Ferenc programírásában még úgy tűnt, ez a téma túlnyomórészt a falu világához kötődik (a fent említett szerzők is a népi írók mozgalmához kötődnek), a székely kisváros sajátos, a rurális világgal szorosan összefonódó polgárvilága is megelevenedik Tomcsa Sándor vagy Molter Károly munkáiban. A *Szvboda Augusztin rémtette* vagy Tomcsa novellái, karcolatai Székelyudvarhely, míg a *Bolond kisváros* vagy a *Tibold Márton* Marosvásárhely társadalomrajzát tárják az olvasó elé.

A két világháború közti korszak „székely tematikával” dolgozó írói kizárólag férfi írók, nincs jelentős írónő, a Kovásznán született Ignác Rózsa kivételével. (A később Fogarason és Kolozsváron felnövő, első könyvét, az *Anyanyelve magyart* 1937-ben, Budapesten publikáló író így problematikus volna „székely írónőként” aposztrofálni.) Nála jelenik meg viszont a rurális környezetből kiszakadó, Brassóban, Bukarestben és más városokban cselédként dolgozó székely női munkaerő témája. Debütregénye, az *Anyanyelve magyar* egy Kolozsváron játszódó Bildungsroman, a felnőtté válás története. Hősnője, Kovács Ilonka felnőtté válásának, pályáját, jövőjét érintő döntéseinek története szimbolikusan a kisebbségi helyzetbe került magyarság egyik lehetséges útját modellezi: az új hatalom nyelveinek megtanulása, törvényeinek betartása, a román kultúra értékeinek felismerése és megbecsülése mellett a saját nyelvi-etnikai identitáshoz való ragaszkodás döntését. Kacsó Sándor *Vakvágányon* című regényével ellentétben (amely szintén Kolozsváron játszódik, és az oda ugyancsak a Székelyföldről felkerül fiatal diák, Birtók Béni útkeresését, harcait mutatja be, aki csalódásai után a gyökerekhez, a székely faluhoz nyúl vissza) Ignác regénye „lányregény”. A szereplők egy része a helyi Református Leánygimnázium növendéke, az ő sorsukon, illetve a főszereplővel kapcsolatba kerülő ugyancsak székely cselédlány sorsán keresztül különféle jellegzetes női tapasztalatok artikulálódnak. Birtók Bénihez képest Kovács Ilona számára a korabeli viselkedési normák függvényében még szűkebb cselekvéstér

jut, számára jóval élesebben, mondhatni testi szinten tevődik fel a kérdés: a személyes, szakmai kiteljesedést vagy az etnikai, lokális közösséggel való szolidaritást választja. Mivel a szakmai karrier (orvosi egyetem) számára csakis az etnikai asszimiláció útján kínálkozik, ezt utasítja el azáltal, hogy a szerelem szavára hallgat, és a néphez való visszatérés (regényben közelebbről nem körvonalazott formája) mellett dönt.

A székelység irodalmi megjelenítésében tehát a kezdetekben hangsúlyosan jelen van „a mítoszteremtés tudatosan vállalt igénye,”⁷⁷ amely a két világháború közti korszakban, az erdélyi magyar irodalom intézményi megszilárdulását követően immár hangsúlyos márkaépítő tevékenységben nyilvánul meg. Mondhatni, a székelység és az erdélyiség fogalma az olvasásban épül egymásba, mikor az Erdélyi Szépmíves Céh és a Révai kiadó együttműködésében a könyvforgalom növelése érdekében erdélyi írók regényeit, versesköteteit halinakötésben, népi motívumokkal a borítón kezdik megjelentetni. Lantos Kálmán könyveladási/brandépítési stratégiáját úgy jellemzi karikírozva Ligeti Ernő: „...be kellett öltöztetni bakacsinnal bevont honfibúba. Háttérrel kellett kölcsönözni neki: a székely vérbe mártott csendőrszurony látványát. (...) nem volt elég, hogy Nyirő és Tamási székelyek voltak, pluszként odaadományozta nekik a halinakötést.”⁷⁸

Ugyanerre a jelenségre, a Budapesten „székelyként” márkázott erdélyi irodalom nyelvi vonatkozásaira hívja fel a figyelmet Szántó György is, aki az 1933-as budapesti könyvvásáron szerzett tapasztalatairól számol be, amelyen először kerülnek közönség elé a Révai Erdélyi Szépmíves Céhvel közös kiadású kötetei. Szántó a közönség hiányos, sztereotípiákra alapozó ismereteit jeleníti meg:

„A közönség legnagyobb része sosem látta Erdélyt, még az onnan elszármazottak családtagjai sem. Ezek azt hitték, hogy Erdély csupa havas és abban kizárólag székelyek laknak. A székelyekről viszont azt, hogy mind fadöntők vagy havasi pásztorok, mert a hegyekben nem terem semmi. Így kizárólag fadöntésből, borvízből és könyveladásból élnek. (...) Kétségbeesetten harcoltunk e jótékony-sági akció ellen. Magyaráztuk, hogy románok, magyarok, szászok, örmények, bolgárok is szép számmal élnek ott és hogy egész jól megférünk egymással. – Ó, tudjuk mi. Tudunk mi mindent! Szegények. És milyen takarosak ezek a fehérnépek ezekben a székelyruhákban! Úgy mondták erdélyiesen – fehérnépek. Hogy mutogassák helyrajzi ismereteiket. Ha farkasokat árultunk volna véletlenül vagy krumplit, biztosan toportyánféregnek és pityókának nevezték volna, csupa honfibúból. De hogy csak Erzsike ruhája volt székely, Sulié és Adélé kalotaszegi, erről Bodornén kívül senkinek nem volt fogalma.”⁷⁹

Az ebben az időszakban közölt szövegek témapreferenciáinak tekintetében egyértelműen körvonalazódni látszik, hogy az a szöveg olvasható zökkenőmentesen „székelyként”, amely tájnyelvi elemeket tartalmaz, még hozzá nem feltétlenül poétikai/stiliztikai elemként, hanem márkajelzésként. Az erdélyi irodalom tágabb körét tehát a 30-as évekre felülírni látszik a székely irodalom mint márka.

Jellemző kortárs példa a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum kiállítása arra, ahogy egy külső, pl. budapesti olvasat előszeretettel azonosít „székelyként” olyan ábrázolásmódokat is, amelyeknek lokalitása nem feltétlenül adott. Ez a kiállítás eredetileg 2015-ben, Udvarhelyen *Anna. Asszonyors a XX. században* címen

szerepelt. A kiállítás fiktív hősnőjének származása, lakhelye itt nincs megjelölve, csupán néhány apró utalásból következtetheti ki a néprajzban jártas látogató a Gyergyó-vidéki elemeket. Két évvel később ugyanezen kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban már *Anna. Változatok székely asszonyorsra* címmel szerepelt.

2. Alternatívák székely hangra

1945 után a berendezkedő kommunista rendszer uralkodó ideológiájával nehezen egyeztethető össze a székely (vagy bármilyen más, magyarok által is lakott régió) lokális identitásának hangsúlyozása az irodalomban. A székely identitás irodalmi megjelenítésének intencionáltsága így ebben az időszakban megszűnik, de legalábbis háttérbe szorul, ahogy eltűnik a korabeli kritikában javasolt „normatív” olvasatból is. Kivételt képez a Magyar Autonóm Tartomány időszaka, bár ekkor sem annyira az irodalomban, mint inkább a sajtóban követhető nyomon elsősorban vizuális elemként. A korszakban például a *Pionír* című gyereklap oldalain (a *Pionierskaja Pravda* helyi klónja, amelyben az anyagok fele a román nyelvű *Pionierul* lapból való átvétel), ebben az időszakban szinte ugyanolyan gyakoriak a székely népviseletbe öltözött (de persze szocializmusépítő tevékenységet végző) gyerekeket ábrázoló fotók, mint a pioníregyenruhás-nyakkendőes gyerekábrázolások.¹⁰ (A népviselet és tágabban a népi kultúra szimbolikus jelentése visszatér a táncházmozgalom feléledésével a hetvenes évek második felében. Ebben fontos szerepet játszott a Román Televízió Magyar adásának *Kaláka* című műsora, noha annak nem mindegyik adása kötődött a Székelyföldhöz.)

Ha kimondottan az irodalmi alkotásokat, ezen belül a prózát vizsgáljuk, ebben az időszakban a székelység témáját a falu-tematika, illetve a szövetkezetesítési folyamat mentén lehet artikulálni. A korszak siker- (és botrány) regényének számító *Gondos atyafiság* (1955-61) például a beszédes nevű (és fiktív) Székelylok településre helyezi a cselekményt. Szabó Gyula monumentális regénye azonban elsősorban a szövetkezetesítés, a változó falusi társadalom regényeként jelenik meg, a kritika is ilyenként értelmezi, így elsősorban a társadalmi viszonyokra fókuszál, és nem a régió néprajzi sajátosságaira. Míg az első *Forrás-nemzedék* szerzőire nem jellemző a székelység mint téma preferálása, a második *Forrás-nemzedék* szerzőinek bizonyos munkáiba (pl. Mózes Attila novellái, Király László: *Kék farkasok*) már beleolvasható a székely identitás mint írói téma kérdése. Fontos megjegyezni azonban, hogy ez utólagos olvasat, a korabeli kritikában nincsen jelen. (Hasonló jelenséggel találkozunk a valamivel korábban jelentkező Fodor Sándor munkásságában is.)

A lappangó, csupán áttételesen, utalásokon keresztül kibontott székelység-téma megjelenítésére jó példa Nagy Borbála *A csíki boszorkány* (1974) című regénye. A harmincas években drámaírással indult szerző hetvenes-nyolcvanas években írott regényei általában egy-egy jelentős történelmi női figura (Kasszandra, Őrütl Johanna, Claudia, Theodora császárnő) élettörténetét jelenítik meg. A történelmi arcképcsarnok első darabja, *A csíki boszorkány* ezekhez képest lokális fókuszú, Apor Anna boszorkánypöre kapcsán bomlik ki a tizenhetedik század fordulójának zavaros időszaka, a székelység erdélyi fejedelemségen belüli

politikai törekvéseivel. A *csíki boszorkány* a harmincas évek transzilvanista történelmi regényhagyományába gyökerezik, recepciója ugyanakkor azt is jelzi, hogy a hetvenes évek közepén a transzilvanista történelmi regényként való olvasás már nem működhetett. Az amúgy meglehetősen szegényes recepcióból kiemelkedik a Sepsiszentgyörgyön kiadott *Megyei Tükör* Művelődés rovatában – vélhetően Magyar Lajost jelentő – -i, -s szignóval közölt nyúlfarknyi ismertetés, amelyben a regényről alig esik szó, az általa vázolt korszak áll a fókuszban. Esztétikai értékelés, irodalmi hagyományba való beillesztés helyett egyrészt látványos a regény történelmi jellegének hangsúlyozása, másrészt a szembetűnően sok Székelyföldre köthető helységnév, illetve történelmi személyiségnév egyfajta preferált olvasatot igyekszik áttételesen jelezni az arra érzékeny olvasónak.

„Nagy fába vágja a fejszét az az író, aki e kort bemutatni szándékszik. Kétszeresen nagyba, ha az események a székelység akkori szerepének és hangulatának lencséjén át vizsgálja és tükrözi, hiszen köztudottan e néhány évtized a székelyek történelmének legzaklatottabb kora, a 'véres farsangok' ideje, amikor fejedelem és főurak gyűjtögettek, tizedelték Udvarhelyt, Csíkot és Háromszéket, a székely katonák pedig egymás ellen gyűltek más-más zászlaja alá – a feledhetetlen délibáb, az ősi jogok ábrándját, ígérését követve.”¹¹

A nyolcvanas években a ballada és az anekdota műfaja hordozza többé-kevésbé hangsúlyosan a székelység-tematikát. A *Kilenc kéve hány kalangya* (1982) és a *Sáska sógor* (1985) a mintegy évtizeddel korábbi Kallós Zoltán-féle *Balladák könyvével* (1970) együtt szinte minden erdélyi értelmiségi család polcán megtalálható volt. Kallós balladaválogatása nem „székely balladák” címen jelenik meg, a kötet sem földrajzi régiók szerint strukturálódik, hanem időrendben (régi és új típusú balladák). A *Kilenc kéve hány kalangya* viszont már „Anekdoták a székelyekről” alcímmel jelenik meg, a *Sáska sógor* „Imreh Lajos tréfás történetei” alcímmel. Mindkettő „székelyként”, góbé történetként olvasódott. Az anekdotikus hang, töredezett szerkezet, a kis forma és a szóbeliség műfajteremtő szerepet kap, és ebben az időszakban elsősorban székelyként pozícionálódik.

3. Brandes feltámadás: irodalmi olvasat

A rendszerváltás után, a kilencvenes években a székely nyelvjárás erőteljes irodalmi érvényesülése következik be, elsősorban az Előretolt Helyőrség egyes szerzőinél. Sántha Attila 1995-ös debütkötetében (*Münchhausen báró csodálatos versei*) például szerepel a *Gajdó Máris borzalmas története, amelyet csak székelyül lehet elbeszélni* című vers. A tájnyelv használata itt a nonszensz irányába értelmeződik, későbbi kötetében (*Az ír úr*, 1999) egy egész ciklust kap ez a poétikai törekvés. Az a tájnyelv tehát, amely korábban lokális markerként, néprajzi-szociológiai hitelesség megteremtésének eszközeként szolgált, itt a nonszensz felé mozdul el. A kétezres években Orbán János Dénes *A zákhányos csuda* című novellája egy ugyancsak székely nyelvjárás elemekkel operáló borgesi travesztia. *Az iszkiri a guruzsmás berbécs elől* (2010) címet viselő antológia a korábbi elemeket továbbépítve pedig már egyenesen „székely irodalmi antológia”-ként jelenik meg, a benne közlő Sántha Attila-, Orbán János Dénes-, Muszka Sándor-, Fekete Vince- és

György Attila-szövegekben ugyancsak a nyelvjárásnak van szövegszervező, poétikai szerepe. Muszka Sándor *Sanyi bá* (2013) című kötetében a tájnyelv használata mellett a fentebb már említett az anekdota műfajhoz nyúl vissza.

Pieldner Judit a székelység megjelenítését a kortárs (2005 után megjelent) erdélyi prózában vizsgáló tanulmányában alapvetően három nagy irányvonalat különít el: a szociografikus ihletettségű prózát, az anekdotikus hagyományt továbbéltető kisprouzát és a mitizáló, kollektív identitást építő prózát.¹² Az szociografikus érzékenység elsősorban Csender Levente írásaira jellemző, a *Szűnőföldem* (2006) a rendszerváltás utáni időszak kallódó embereit, az átmenetiség léthelyzeteit jeleníti meg. Csender elbeszélései a pusztulás élményét fogalmazzák meg, a székely falu és az archaikus életforma eltűnését. Hőseinek az elvándorlás sem jelent igazi megoldást, székely identitásuk így feloldódik, viszonylagossá válik, lebegő, Erdélyben kisebbség, Magyarországon román identitássá. Az anekdotikus hang például Muszka Sándor fentebb említett *Sanyi bá* (2013) vagy Fekete Vince eredetileg a *Háromszék* című megyei napilapban közölt tárcáit összegyűjtő *Udvartér* (2008) című kötetében jelenik meg hangsúlyosan. Pieldner Judit felhívja a figyelmet arra, hogy míg a napilap kontextusában a szövegek alapvetően helyi olvasóra számítanak, aki a humoreszkekben a székely kisvárosi létforma visszaságait, jellegzetességeit látja viszont, addig a kötetbeli közlés már egyszerre működtet „külső” és „belső” olvasatot, s így élesebben rajzolódik ki az adott létforma kiszolgáltatottsága is. „A groteszk és abszurd helyzetekre alapozó humor mögött az írások tükröt tartanak egy válságban lévő társadalmi szegmensnek.”¹³

A mitikus múltteremtés György Attila prózájában köszön vissza erőteljesen. Az ősi múlt felidézése, a múltból megőrzött, nemzedékről nemzedékre továbbadandó szellemi örökség már a lektúr-elemekből építkező *Harminchárom* (2002) című regényében megjelenik, amelyben harminchárom különböző nemzedékhez tartozó férfi életét foglalja össze epizódyszerűen. György szövege a hipotetikusán a magyarsággal rokon etruszk nép, illetve a székelység hun eredetének mitológiájára alapozó fiktív családtörténetet, amely Laúkiex Káe Tarkun etruszk főembertől indul, akinek utódai majd Attila oldalán harcolnak a rómaiak ellen, és a huszadik századot („két háborút, két magyar világot, két román világot”) végigélő gyimesközéploki Antal György történetével zárul, a szerzővel megegyező születési adatokkal bíró, várva-várt fiú unoka említésével. Noha a regényben egyéni sorsok, élettörténetek sorjáznak, ezek mégis a kollektív identitás felől olvasódnak, a közösségbe ágyazódás az archaikus falusi lét mitizálásán keresztül valósul meg. „... megélek magamban, feleségemmel s gyermekeimmel itt, a semmi ágán, a Tatros partján.”¹⁴

2009-es, *Hajós a kikötőben* című könyvében a távoli, mitikus-heroikus múltat a jelen kicsinyes mindennapi harcaival ütköztetve jeleníti meg a székelység mint közösség kollektív identitását. György Attila prózájában tehát a kollektív identitás játszik központi szerepet, és ennek meghatározása azért nem valósulhat meg a jelenben, csupán szimbolikus, múltra való utalások formájában, mert a szerző egy csavarral éppen a leírhatatlanságot, a kategorizálásnak ellenálló tulajdonságát emeli ki meghatározóként. „E sosemvolt nép töretlen akarattal, változatlan

lélekkel és eleven humorérzéssel élt e hegyek között, és időről időre úgy rázta le magáról a tudományos megfontolásokat és törvényeket, akár a kutya a vizet.”¹⁵ A fentiekben vázolt (alapvetően a tizenkilencedik század fordulójáról származó) irányvonal mellett megjelenik a több nézőpontból ábrázolt, differenciált, szociális különbségekre érzékenyen reflektáló székelység-kép is a kortárs prózában például Tompa Andrea, illetve Vida Gábor munkáiban. A *Fejtől s lábtólban* (2013) például egyszerre jelenik meg az önreflexív megközelítés (a barcasági narrátor szövegében) és a külső szempont (az enyedi neológ zsidólány szövegében). Itt is a regionális nyelvhasználat és táj képezik a székelység jellegzetes attribútumait, ám itt a külső olvasatnak köszönhetően egy meglehetősen kritikus, noha szociológiai megfigyeléseket nem nélkülöző szempontrendszer részeként. „Ez a fajta nép nem ismeri az egyenes beszédet, s idegennel úgy bánik, mintha nyomban ellenségére akadt volna. A lovát sem becsüli, csepüli, vágja, s főleg emlegeti gorombán a lónak a penisét. Nem éppen így, hanem más szókkal. (...) Nem kötődik semmi állathoz vagy emberhez. Az idegennel szembeni gyűlölség nagyon tipikus itten. A zsidót cseppet sem tűri. S mi kulturátlanság e vidéken van, engem nem tett e faj barátjává. Csak a táj, az van itten nekik körbe-körbe. Na s a vizek. S a pájinka ahogyan mondják. Mert itten minden háznál van alkoholizmus és pálinkaivás zsenge férfi- és női kortól.”¹⁶

Vida Gábor az *Egy dadogás története* (2017) című regényében ugyancsak egy heterogén csoportként felfogott székelység bemutatására történik kísérlet: az alföldről érkező narrátor számára kezdetben a baróti baptista közeg, amelybe vakációban odalátogató gyerekként könnyedén integrálódik, jelképezi a teljes székelységet. A narratori hang ugyanakkor kommentálja, felül is írja azt a gyermeki szempontot, amelyből a nagyszülői ház viszonyrendszere, szokásvilága problémátlanul azonosítódik a székelység mint csoport identitásával.

„Szabad székelyek vagyunk, bár kevés szó esik erről, a tájszólást hamar felveszem nyár elején, a világ bensőségesen ismerős, olyan, mint egy szülőföld. Nekünk a székelység akkor magától értetődő, nem kell magyarázni, indokolni meg nem is tanácsos. Az a korszak nem akar tudni a székely identitásról, gyűlik a legújabb kori etnikai konfliktusokhoz a gyúanyag, és a nagyszüleimnek a vallási hovatartozásuk az elsődleges, sokáig hiszem azt gyerekkoromban, hogy a székelyek általában baptisták. Mi nem magyarkodunk, nem székelyedünk.”¹⁷

Az itt megjelenített időszak a hetvenes-nyolcvanas évek, az elhallgatott, nyilvános szférában nem artikulálható székely identitás időszaka, amikor leginkább a másikkal való összehasonlítás során bukkan fel a székelység mint csoportidentitás. Az alföldi–székely szembenállás mentén például számos érzékenység aktiválódik, az alföldre férjhez ment anya például „csak egy székely lány” az ottaniaknak, az apa számára viszont a vallásos család szokásrendszere, világa elfogadhatatlan.

Az *Egy dadogás történetében* Vida a sztereotípiákra épülő s ekként a brandépítésre kiválóan alkalmas kortárs erdélyi/székely regény „receptjét” is megadja egy hosszú tematikai felsorolásban. „Csak le kell írni, szépen, ügyesen, bőbeszédűen kellene strukturálni az egészet: zordon atya, kitett gyermek, vallási téboly, Trianon, Észak-Erdély, Ceaușescu, magyarok, székelyek, románok és

hazugság mindenütt, ami mögött nem az igazság van, nem is több vagy elágazó igazságok, hanem életek, férfiak és nők, sok szenvedés, kevés szex, sok alkohol, vagy legyen sok a szex sok alkohollal, a vérfertőző kapcsolat már nem divat, vagy nem probléma, hát akkor pedofil mizé, arra van kereslet ma, legitimálni még nem kell, de közelíteni lehet hozzá, egy kis pszudotájszólással, legyen erdélyi gasztro még benne, őstermészet, borvíz és medveszar.”¹⁸

4. A szótártól a könyvpiaci marketingig

A brandépítés modern üzleti megközelítésben két könyvsorozatban érhető tetten. 2012-ben indult útjára a Hargita Megye Tanácsa és a Hargita Kiadóhivatal által kiadott, százkötetesre tervezett Székely Könyvtár nevet viselő könyvkiadási projekt. A sorozat szerkesztőbizottsága nagyjából a *Székelyföld* folyóirat szerkesztői köréből kerül ki, az eddig megjelentetett kötetek közt pedig egyaránt találunk klasszikus és kortárs szépirodalmi műveket, illetve történeti, néprajzi, szociográfiai munkákat. A jelenleg 96 kötetnél tartó sorozat deklarált célja „olyan, a székelység múltjával és jelenével foglalkozó köteteket kiadni, melyek nemcsak székely-magyar öntudatunk megerősítését segítik elő, hanem egyúttal élvezetes olvasmányul is szolgálnak.”¹⁹ A terv szerint évente tíz kötettel bővülő sorozat szerkesztési elvei közt meghatározó szempontot jelent, hogy azok közt „régii” (16.–19. századi), közelmúltbeli (20. század eleji) és jelenkori könyv egyaránt szerepeljen.

A válogatás szempontjai meglehetősen lazák: nem eldöntött, hogy milyen kritériumok alapján minősül egy szerző, illetve egy mű „székelynek”, hogy mindezt földrajzi meghatározottság, témaválasztás, stílusjegyek, netán szerzői intenció határozza-e meg. A válogatás szempontjairól, illetve tágabban a kiadói vállalkozásban tükröződő székely identitás kapcsán a *Székelyföld* akkori főszerkesztője, Lövétei László László némileg kitérően a helyismeretet és az adott közösséghez való tartozás szándékát emeli ki egy interjúban.

„...piszkosul nehéz ez az identitás-kérdés, pláne, ha meg is kell fogalmaznia az embernek, hogy mitől más a rólunk szóló irodalom. Ilyenkor azt szoktam javasolni, hogy ki kell menni a »nép« közé, be kell ülni például néhány órára egy korcsomába valamelyik székely zsákfaluban, s hallgatkozni, mint disznó a búzában. Ha érti-érzi az ember, hogy miről diskurálnak (okosabban fogalmazva: ha dekódolni tudja a nyelv mögötti világot), akkor elvileg minden rendben. Természetesen mindez akkor érvényes, ha tartozni is akar az ember valahova, mert ha nem, akkor amúgy is mindegy...”²⁰

Ha azt nézzük, kiket publikálnak, illetve azok hogyan, milyen értékek, adatok mentén sorolhatóak be székelynek, akkor sokat mondó a *Régi székely költők* című kötet utószava, amely a válogatást azzal jellemzi, hogy „e költők némelyike maga is székelynek vallotta magát.”²¹ Olyanok is megjelennek az eddig kiadott 75 kötetben, mint a Marosvásárhelyen született, Kolozsváron nevelkedett Szócs Géza, a Tordán született, Marosvásárhelyen élt és költészetében a székelység kérdését nem tematizáló Székely János vagy a Kolozsváron született Balázs Ferenc.

A sorozatban a régi és új, a fókuszáltan székely tematika és az ahhoz lazábban kapcsolódó szövegek és szerzők egy olyan heterogén szövegalmazt eredményeznek, amely a termékbranding által válik „góbé terméké”.

A Székely könyvtár-sorozathoz hasonlóan a Kárpát-medencei Nonprofit Tehetséggondozó Kft. is a Székelyudvarhelyen, 2010-ben alapított „Góbé termék” márkánévre asszociál, „Székely termék” sorozatának piacra dobásával. A könyvek belső borítólapján elhelyezett, a Metro-Goldwyn-Mayer ikonikus orosz-lános logóját parodizáló logó felett a „Székely termék”, alatta a „pálinka–bicska–művészet” szlogen olvasható, valamint az olvasóhoz intézett felhívás: „Ne várja meg, míg megbicskássák őket! Olvasson élő székely írókat!”

A fentiekből már sejtethető, hogy a jelenleg 5 kötetet számláló sorozatban közölt művek²² alapvetően a nyelvjárási elemeket erőteljesen hasznosító, a székelységgel kapcsolatos sztereotípiákra építő kulturális utalásrendszerrel mozgósító szövegek. Ebből a körből némileg kilóg Sántha Attila eredetileg 2004-ben még *Székely Szótár* címen publikált, bővített változatban és a Székely termék-sorozat koncepciójához illeszkedően már *Bühnügy székely szótár* címet viselő kiadványa, amely egy mintegy 5000 szócikket tartalmazó, közel ötszáz oldalas tájnyelvi szótár. A másik négy kispróza-kötet többnyire a szerzők korábban kötetben vagy folyóiratokban megjelent munkáit tartalmazza. Ezek a kötetek mind az anekdotikus hagyományba illeszkednek, hőseik, ha ki is mozdulnak szűkebb környezetükből, ugyanazt a csetlő-botló vagy tudálékos „góbé-figurát” alakítják. E szövegvilágra ugyanaz jellemző, ami az „úgynevezett székely reklámra” *A csudálatos bizgentyű, avagy hogyan született volna meg a disznós reklám* című elbeszélésben: annak az illúziója, hogy „autentikus székely legények, autentikus élethelyzetben, autentikus székely akcentusban a világ dolgaira reflektálnak.”²³

A székelység irodalmi reprezentációi tehát a kortárs irodalomban meglehetősen széttartóak. Egyaránt jelen van a korábbi (akár tizenkilencedik századi, századfordulós) prózai elemekhez való visszanyúlás, a nyelvjátékokra alapozás, ahogy a szociális érzékenység vagy a többszemponutú elbeszélés is. A vizsgált kötetekben eltérő esztétikai minőségek dominálnak: a tragikus, a groteszk, a komikus, a mitikus hang egyaránt alkalmassá válhat a székelység tematikai reprezentációjára, bár a komikus hangnem és az anekdotikus forma dominanciája erőteljesen érzékelhető.

A székelység irodalmi reprezentációjának kérdésében fontos szerepet tölt be a márkázás, az adott szellemi termékek „székely terméként” való forgalmazása, amely ezúttal már a harmincas évekkel szemben jóval összetettebb, plurálisabb, erőteljesen átmediatizált térben történik. A brandes feltámadás sikere tehát a továbbiakban attól függ, akad-e elegendő, székely témákról, „székelyül” olvasni kívánó befogadó/fogyasztó.

Jegyzetek

- 1 Balázs I. J. (2015). Szótáralapítás egy erdélyi magyar irodalomtörténet megírásához, in. Uő. *Erdélyi magyar irodalom-olvasatok*, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 19.
- 2 Rubinstein, J. (é. n.). *A viszkis rabló balladája*, Budapest, Hamu és Gyémánt Magazinkiadó.
- 3 Szemlér F. (2003). Jelszó és mítosz, in. Pomogáts B., szerk., *Jelszó és mítosz*, Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 154.
- 4 Ligeti E. (2004). *Súly alatt a pálma. Egy nemzedék szellemi élete*, Csíkszereda, Pallas Akadémia, 149.
- 5 Ligeti E., 2004, 144.
- 6 Reményik S. (1923). Tizenegy fiatal erdélyi magyar író antológiája, *Pásztortűz*, 27. kötet, 850.
- 7 Kántor L. és Láng G. (1971). *Romániai magyar irodalom 1945 – 1970*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- 8 Ligeti, 2004, 148.
- 9 Szántó G. (1982). *Öt fekete holló*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- 10 A témáról bővebben lásd: Vallasek J. (2007). A gyermekkép alakítása a Gheorghiu-Dej korszak ifjúsági lapjaiban, in. Balázs I., szerk., *A sztálinizmus irodalma Romániában*, Kolozsvár, Komp-press, 171–205.
- 11 -i, -s. (1974). A „sárkányfog jegyében”, *Megyei Tükör*, Issue 07, 6.
- 12 Pieldner, J. (2013). Sajátban a más. A székelység megjelenítése kortárs prózaszövegekben, in. *Az értelmezés ideje*, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó.
- 13 Pieldner, 2013, 114.
- 14 György A. (2002). *Harminchárom*, Budapest, Magyar Könyvklub, 184.
- 15 György A. (2009). *Hajós a ködben*, Debrecen, Méry Ratio.
- 16 Tompa A. (2013). *Fejtől s lábtól. Kettő orvos Erdélyben*, Pozsony, Kalligram.
- 17 Vida G. (2017). *Egy dadogás története*, Budapest, Magvető.
- 18 Vida, 2017, 73.
- 19 Székely könyvtár (dátum nélkül). <http://szekelykonyvtar.ro/np/sorozatrol.html>, [Hozzáférés dátuma: 2019. 07. 13.]
- 20 Lövetei Lázár L. (2018). *A székely identitás ugyanolyan csak teljesen más* [Interjú] (2018. 02. 09.).
- 21 Gábor Cs., E. E. és L. L. L., szerk. (2014). *Régi székely költők*, Csíkszereda, Hargita Kiadó.
- 22 Muszka Sándor: *A lusta dög*, (2018) Muszka Sándor: *Sanyi bá: székely egypercesek*, (2018) Sántha Attila: *Bühnagy székely szótár*, (2018) Sántha Attila: *Hogyan menjünk radinába lerhez?* (2019) Orbán János Dénes: *Véres képeslap Erdélyből: Székely nyeletlenkedések*. (2018)
- 23 Sántha A. (2019). *Hogyan menjünk radinába lerhez?*, Budapest, Kárpát-medencei Tehetség gondozó Nonprofit Kft.